

Izet Šabotić, ČIFČIJSKI ODNOSI I PROMJENA VLASNIŠTVA NAD ZEMLJOM U BOSNI I HERCEGOVINI (1878-1918), Centar za istraživanje moderne i savremene historije, Tuzla, 2019, 320 str.

Iz štampe je izašla još jedna knjiga dr. sc. Izeta Šabotića, vanrednog profesora iz Tuzle, *Čifčijski odnosi i promjena vlasništva nad zemljom u Bosni i Hercegovini (1878-1918)*. Profesor Šabotić bavi se istraživanjem agrarnih odnosa, jednim od najvažnijih i najsloženijih društveno-ekonomskih i političkih pitanja u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave.

Agrarni odnosi naročito su bili zaoštreni pred kraj osmanske uprave u Bosni i Hercegovini, što je iskoristila Austro-Ugarska Monarhija da je okupira. Po uspostavi svoje uprave zauzet je stav da se zadrže zatečeni odnosi u oblasti agrara. U složenim agrarnim odnosima austrougarska vlast je balansirala između nezadovoljnih seljaka i zemljoposjednika, uvodeći nove kapitalističke odnose u svim oblastima života, pa tako i u agraru.

Promjena vlasništva nad zemljom rezultat je pravnih, zakonskih, kao i normativnih rješenja, što će imati za posljedicu razvlašćivanje vlasnika zemlje i njihovom ekonomskom, političkom i kulturnom nazadovanju.

Jedan od osnovnih uslova za *agrarnu reformu* bila je promjena vlasništva nad zemljom i formiranje *slobodnog seljačkog posjeda*, što je podrazumijevalo zadiranje u socijalne, ekonomske, ali i u nacionalne odnose u Bosni i Hercegovini. Za provedbu navedenog procesa neophodna su bila finansijska sredstva koje Monarhija nije imala. Iz tih i drugih razloga prilike u oblasti agrara postale su sve složenije i komplikovanije.

Vlasti su bile svjesne složenosti i osjetljivosti čifčijskog pitanja te su težile iznalaženju rješenja kojim bi zadovoljili i age zemljoposjednike i čifčije. Otkupom čifčijskih selišta izmijenjena je vlasnička struktura u korist čifčija, koji su pretežno bili pravoslavci, a na štetu zemljoposjednika.

Pored *Predgovora*, str. 5-12, na bosanskom i engleskom jeziku, knjiga prof. dr. Šabotića *Čifčijski odnosi i promjena vlasništva nad zemljom u Bosni i Hercegovini (1878-1918)* podijeljena je na četiri međusobno hronološki povezana poglavlja. Sve činjenice i podaci u knjizi utemeljeni su na naučnim osnovama, komparirajući i kombinujući više naučnih metoda na bazi relevantne literature, ali i velikog broja neobjavljenih izvora, što djelu daje naučni karakter.

U prvom poglavlju, *Velika istočna kriza i okupacija Bosne i Hercegovine*, str. 13-25, autor daje osnovne podatke o stanju u Osmanskom Carstvu u XIX stoljeću, nazvanom Istočno pitanje. Pod tim pitanjem podrazumijevaju se diplomatski i politički problemi koji se odnose na slabljenje Osmanskog Carstva, što dovodi do nacionalnih tenzija, posebno na Balkanu.

Etno-teritorijalni ratovi Srbije i Crne Gore u Velikoj istočnoj krizi 1875-1878. godine vođeni su uz podršku Rusije, uglavnom u okviru rusko-osmanjskih ratova.

Osmansko Carstvo, usljed poraza na mnogim bojištima, našlo se u nezavidnoj situaciji. U martu 1878. godine potpisan je Sanstefanski mir kojim, osim Rusa i Bugara, niko nije bio zadovoljan. Revizija odluka tog mira izvršena je na Berlinskom kongresu, koji je održan od 13. juna do 13. jula 1878. godine. Odredbe Berlinskog kongresa predstavljale su klasični model podjele interesnih sfera, pri čemu su povučene nove granice. Zemlje koje su priznavale sultanov suverenitet, Rumunija, Srbija i Crna Gora, stekle su nezavisnost. Odluke donesene na Berlinskom kongresu dalekosežno su odredile politički razvoj Balkana u XX stoljeću. Članom XXV Berlinskog kongresa Austro-Ugarska je dobila pravo okupacije Bosne i Hercegovine, pod izgovorom da zavede red u tim pokrajinama. Okupacija je provedena uz žestok otpor bosanskih snaga daleko nadmoćnijem neprijatelju, uz velike gubitke na obje strane.

U drugom poglavlju *Agrarne prilike od okupacije do ustanka u Bosni i Hercegovini 1882. godine*, str. 27-65, autor naglašava da je agrarno pitanje jedno od najznačajnijih i najkompleksnijih političkih i privrednih pitanja u Bosni i Hercegovini u vrijeme austrougarske uprave.

Velika istočna kriza (1875-1878) i Hercegovački ustanak 1882. godine, kao dio te krize, nisu riješili nijedno pitanje koje se odnosi na agrarnu problematiku. Neka radikalna rješenja agrarnog pitanja nisu se mogla primijeniti, jer bi to dovelo do zaoštavanja između dvije najveće etničke skupine – muslimana, koji su bili zemljoposjednici, i pravoslavaca, koji su predstavljali čifčije – zemljoradničku kategoriju.

Agrarno pitanje u svom ekonomskom, socijalnom i nacionalno-političkom pogledu spada među ključne probleme bosanske historije XIX i XX stoljeća. Zvanična austrougarska politika nije bila spremna da se uhvati ukoštac sa rješavanjem agrarnog pitanja. To pitanje postajalo je sve zamršenije, a na terenu se otvaraju mnoga pitanja i sporovi između aga zemljoposjednika i čifčija. Ta pitanja pokušavaju se riješiti donošenjem novih propisa iz oblasti agrara, ali ni to nije dovelo do rješenja. To dovodi do ustanka 1882. godine u Hercegovini.

U trećem poglavlju, *Prilike u oblasti agrara od 1883. do 1910. godine*, str. 67-179, autor objašnjava agrarne prilike u navedenom periodu. Ovo poglavlje obuhvata najveći dio knjige.

Dolaskom Benjamina Kalaja na čelo Zajedničkog ministarstva finansija mnoge stvari u Bosni i Hercegovini se mijenjaju. Nakon okončanja ustanka u Hercegovini 1882. godine, aktualizirano je agrarno pitanje. Austrougarska vlast nije bila spremna ulaziti u proces promjene posjedovnog stanja, pa zbog toga donosi nove propise. Jedan od njih je i Zakon o gruntovnim knjigama, od 13. septembra 1884. godine.

Donošenjem Ustava Bosne i Hercegovine, 11. februara 1910. godine, Sabor Bosne i Hercegovine donio je niz zakonskih rješenja, među njima i iz oblasti agrara.

U četvrtom poglavlju, *Čifčijski odnosi od 1910. do 1918. godine*, str. 181-270, autor na osnovu niza dokumenata i literature objašnjava razdoblje ustavnog perioda u Bosni i Hercegovini, odnosno kada je na snazi bio Bosanski ustav.

Na kraju knjige *Čifčijski odnosi i promjena vlasništva nad zemljom u Bosni i Hercegovini (1878-1918)* nalaze se: *Zaključak*, str. 271-281, na bosanskom i engleskom jeziku, zatim popis *Izvora i literature*, str. 283-292, *Indeks imena*, str. 293-302, *Indeks geografskih pojmova*, str. 303-311, *Izvod iz recenzija*, str. 313-318 i, na kraju, *Bilješka o autoru*, str. 319.

Knjiga *Čifčijski odnosi i promjena vlasništva nad zemljom u Bosni i Hercegovini (1878-1918)* govori o najvažnijim političkim, ekonomskim, socijalnim, vojnim, kulturnim i drugim pitanjima u Bosni i Hercegovini, kao i o razvlašćivanju vlasnika zemlje, što će kasnije bitno uticati na njenu historiju. Kvalitet ove knjige baca novo svjetlo u istraživanju agrarnih odnosa u navedenom periodu i razbija stereotip pisanja do sada.

Hadžija Hadžiabdić